

Sõitjate- ja veoseveo üle Suure väina veo perspektiivse korraldamise kava KSH programm

**Eesti Keskkonnaühenduste Koja (EKO)¹
kommentaariid, 14.11.2006**

1. KSH objektiks oleva kava iseloom ja selle vastuvõtmisega langetatava otsuse tähendus

Kava olemuse käsitus keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH) programmis ei ole järjekindel ning jääb arusaamatuks, milliseks dokumendiks Kava loetakse. Vabariigi Valitsuse otsusega on algatatud „Sõitjate ja veoste üle Suure väina veo perspektiivse korraldamise kava“, ent KSH programmis viidatakse ka Kavale kui teemaplaneeringule (KSH programmi punktid 4 ja 6), samuti viidatakse korduvalt „projektile“. Praeguses etapis saab siiski lähtuda vaid Vabariigi Valitsuse algatatud Kavast, mille puhul on tegemist strateegilise dokumendiga, ning kõrvale tuleks jätta kõik projektitasandi küsimused.

Juhime tähelepanu, et Kava ei saa lugeda teemaplaneeringuks, kuna planeerimisseadus (PIS) ei näe ette teemaplaneeringut, mille algatamine ja/või kehtestamine kuuluks Vabariigi Valitsuse pädevusse. Seetõttu ei saa KSH ulatuse osas (KSH programmi punkt 4) seada eesmärgiks Kavaga üleriigilise planeeringu ning Saare ja Lääne maakonnaplaneeringute täpsustamist ja täiendamist. Selline eesmärgipüstitus olemasolevasse õigusruumi ei mahu. Teemaplaneeringute algatamine on võimalik maakonna- või kohaliku omavalitsuse üldplaneeringu tasandil, millena Kava ei saa käsitleda. Oleme sellele probleemile viidanud ka oma 01.09.2005 Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile saadetud kirjas.

Mõistlik oleks juba Kava koostamise algetapis selgeks teha, milline on Kava õiguslik iseloom ning tagajärjed. Selleks on vajalik KSH programmis välja tuua kogu otsustusprotsessi hierarhia, et oleks ilmne, millisele kohale selles protsessis asetub Kava ning milliseid otsuseid on võimalik mõjutada hilisemates etappides. Vastasel korral ei ole tagatud tõhus avalikkuse kaasamine, mida näeb ette Århusi konventsioon². Kava iseloom ja selle sisu määratlemine on vajalik ka KSH ulatuse määramiseks vastavalt keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse (KeHJS) § 36 lg 2 punktile 1.

¹ Eesti Ornitoloogiaühing (EOÜ), Eesti Roheline Liikumine (ERL), Eesti Üliõpilaste Keskkonnakaitse Ühing "Sorex", Eestimaa Looduse Fond (ELF), MTÜ Läänerannik, Nõmme Tee Selts (NTS), Pärandkoosluste Kaitse Ühing (PKÜ), Säästva Eesti Instituut (SEI-Tallinn), Tartu Üliõpilaste Looduskaitsering (TÜLKR)

² Keskkonnainfo kättesaadavuse ja keskkonnanähtude otsustamises üldsuse osalemise ning neis asjus kohtu poole pöördumise konventsioon (RT II 2001, 18, 89)

Kava koht sõitjate ja veoste üle Suure väina vedamisega seotud otsuste hierarhias on vajalik ka EL direktiivi 2001/42/EÜ järgimiseks, mille art 4 lg 3 näeb ette, et kui kavad või programmid moodustavad osa kavade või programmide hierarhiast, peavad liikmesriigid mitmekordse hindamise vältimiseks arvestama sellega, et vastavalt direktiivile korraldatakse hindamisi hierarhia eri tasanditel.

2. KSH eesmärk ja ulatus

KSH eesmärgi sõnastuses jääb selgusetuks, mida täpselt hinnatakse: sõnastuses tuleks öelda "... kaasnevate keskkonnamõtjude prognoosimine JA hindamine, alternatiivide kirjeldamine JA hindamine..."

KSH ulatuse seisukohalt on oluline ka uuringute läbiviimise vajaduse määratlemine. Tuleb märkida, et uuringute vajaduse osas viidatakse läbivalt kavandatavale püsiühendusele (peatükkides kahepaiksed ja roomajad, merepõhjakooslused, kalastik). Ei Vabariigi Valitsuse 10.03.2006 korralduses ega Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ministri käskkirjas 04.09.2006 pole kasutatud mõistet "püsiühendus" – juttu on sõitjate- ja veoste veost üle Suure väina ning sama sõnastust peaks kasutama ka KSH lähteülesandes. Viitamine püsiühendusele võib jätta vale mulje, nagu räägitaks vaid sillast või tunnelist (tegelikkuses kaalutakse võrdväärselt ka praamiühendust).

Peatüki "Navigatsioonitingimused" sõnastus on segane ja ei võimalda teksti mõttest aru saada. Kas lausega "...prognoositakse ja hinnatakse laevaliikluse ohutust Suures väinas arvestades sama ajalist perspektiivi kui Muhu ja mandri vahelise ühenduse puhul" viidatakse praamiühenduse ja "püsiühenduse" (sillale/tunnelile) kui alternatiivide ohutuse hindamisele? Sellisel juhul tuleks arvestada, et kui üle Suure väina peaks ka näiteks sild rajatama, jääks paralleelselt eksisteerima ka praamiühendus, seega poleks tegu üksteist välistavate alternatiividega.

Lisaks märgime, et uuringute läbiviimisel tuleks arvestada vähemalt 3 aastase perioodiga. EKO juhib tähelepanu asjaolule, et püsiühenduse (iseäranis silla) rajamisel on tõenäoliselt oluline negatiivne keskkonnamõtju väga suurele piirkonnale Läänemerest ning seda ümbritsevast maismaast, mistõttu otsust sõitjate ja veoste veo lahendusest üle Suure väina ei saa langetada kiirustades. Algandmete kogumiseks tuleb planeerida piisavalt aega ja rahalisi vahendeid.

3. Kava elluviimisega eeldatavalt kaasnevad mõjud

Oluline on KSH programmis määratleda kava mõjuala. Kava elluviimisega eeldatavalt kaasnevate mõjude määratluse osas tuleb märkida, et EL loodusdirektiivi artikli 6 (3) ja (4) järgsel mõjude hindamisel peaks kogu KSH protsessis olema oluliselt suurem ja kesksem osa kui KSH programmis praegu märgitud.

Seonduvalt märkusega, mille kohaselt „mõju hindamine Natura 2000 aladele on otstarbekas läbi viia paralleelselt KSH-ga ning tulemusi võtta arvesse otsustusprotsessis koos KSH tulemustega“, tuleb märkida, et KeHJS ei näegi ette võimalust viia Natura 2000 alade puhul läbi eraldi nn Natura hindamist. KeHJS § 45 lg 1 p 1 sätestab, et kui strateegilise planeerimisdokumendi elluviimine võib eeldatavalt oluliselt mõjutada Natura 2000 võrgustiku ala, peab KSH läbiviimisel arvestama eelkõige ala kaitse eesmärki. See tähendab sisuliselt, et juhul, kui strateegilise planeerimisdokumendi elluviimine võib eeldatavalt oluliselt mõjutada Natura 2000 võrgustiku ala, tuleb KSH läbi viia vastavate erisustega (KeHJS § 45 ning loodusdirektiivi art 6 lg 3 ja 4) ning KSH eesmärgiasetus on Natura 2000 võrgustiku ala kaitse-eesmärgi keskne (ent sellest hoolimata on tegemist sama KSH-ga). Üheks peamiseks küsimuseks on antud asjas see, kuidas lahendada sõitjate ja veoste vedu üle Suure väina selliselt, et ei satutaks vastuollu loodusdirektiivi ega linnudirektiiviga.

Lisaks teeme ettepaneku lisada mõjude loetellu punkt „mõju kogu Eesti keskkonnale (sh autostumise tase, sellega seotud väliskulud, kasvuhoonegaaside emissioon, transpordisektori energiamahukus ning säästev ja tasakaalustatud areng“, kuivõrd tegemist on kogu Eestit mõjutava kavaga.

Tegevuste loendis “Mõju hinnang inimese tervisele, elutingimustele ja varale” viidatakse mürakaardi koostamisele Virtsu aleviku kohta. Jääb arusaamatuks, miks soovitatakse mürakaart koostada vaid Virtsu kohta, kui eeldatavalt senisest tihedama Suurt väina ületava liikumisvõimaluse puhul ei suureneks autodevool mitte kitsalt Virtsu alevikus, vaid tunduvalt ulatuslikumal trassil.

Tegevuste loendis “Sotsiaal-majanduslike ja kultuuriliste mõjude hindamine” räägitakse püsiühenduse ehitusjärgsest olukorrast. Peame taas kordama, et hinnatakse mitte silla- või tunneliehitust, vaid ka praamiühenduse arendamise võimalust, millega ei kaasneks ehitustegevust. Seejuures tuleks võrrelda erinevate püsiühenduse viiside kasutamise võimalusi; sh prognoosida silla rajamist käsitleva alternatiivi puhul, kui palju päevi aastas oleks sild ilmastiku tõttu kasutamiseks suletud.

Sotsiaal-majanduslike ja kultuuriliste mõjude all tuleks hinnata ka rajatiste võimalikku visuaalset reostust (juhul, kui peetakse vajalikuks lahendada sõitjate ja veoste vedu püsiühenduse abil).

Kuna Kava eesmärgiks ei saa olla püsiühenduse (silla või tunneli) rajamise projekti elluviimine, tuleks ka KSH ulatusest välja jätta küsimused, mis on seotud konkreetselt silla või tunneli rajamise projekti tasandiga – eelkõige ehitusmaterjali ja kaevandamise vajadusega seotud mõjude analüüs. Tuletame veelkord meelde, et Kava eesmärgiks on selgitada välja sõitjate ja veoste üle Suure väina veo vajadus ja parim lahendus, mitte kehtestada aluseid silla/tunneli rajamiseks Muhu saare ja mandri vahele.

Mõjude hindamise ühe osana on KSH programmis ette nähtud ettepanekute tegemine erivööndite kehtestamiseks, kus lubatakse väikesi ajutisi ja/või pidevaid mõjusid

keskkonnale püsiühenduse ehituse ja toimimise ajal. Esiteks viidatakse ka siin taas „püsiühendusele“, teiseks on ebaselge, millises vormis ja milliste ametivõimude poolt vastavad võõndid kehtestatakse (maakasutuse võõndid määratakse üldjuhul planeeringutega, ent Kava puhul ei ole tegemist planeeringuga). Leiame, et antud etapis ei ole selle punkti analüüs KSH käigus otstarbekas.

Piiriülese keskkonnamõju esinemise võimalikkuse osas leitakse KSH programmis, et piiriülese keskkonnamõju tekkimine ei ole välistatud. Sellisel juhul tuleks kohe algatada piiriülese keskkonnamõju strateegiline hindamine vastavalt KeHJS § 46, mille läbiviimisega seotud aspektid peaks kajastuma ka kaasatavate isikute tabelis 1 ning KSH läbiviimise ajakavas tabelis 2.

4. Alternatiivid

KSH programmi kohaselt keskendub KSH alternatiivsetele ühendusvariantidele, mis on toodud 2005.a. läbi viidud Saaremaa püsiühenduse finants- ja keskkonnanalüüsi tehnilise abi projektis. Määratlust, et KSH „keskendub“ ühendusvariantidele, ei saa antud etapis lugeda kohaseks, kuna esimeseks küsimuseks peaks olema püsiühenduse vajaduse hindamine, ning alles seejärel ja juhul, kui püsiühenduse vajadus on kaheldamatu, selle võimalike variantide võrdlemine.

5. KSH läbiviijad

Leiame, et lisaks KSH programmi punktis 10 toodud strateegilise planeerimisdokumendi läbiviijatele ning KSH korraldajatele tuleks KSH programmis seada nõuded KSH läbiviimisel kaasatavatele ekspertidele. On oluline, et mõjude hindamisse oleks kaasatud tunnustatud ornitoloogid, botaanikud, mereimetajate spetsialistid jne.

6. Kaasatavad isikud

Soovitame tabelisse 1 lisada kalurid, kel on kahtlemata põhjendatud huvi. Grupi „Valitsusvälised organisatsioonid ja kodanikeühendused“ puhul ei piisa teavitusest Eesti Keskkonnaühenduste Koja kaudu. EKO koondab endas 9 keskkonnaühendust ja ei pretendeeri kogu keskkonnavaldkonna vabaühenduste katuseks. Seega tuleb ette näha lisaks EKO-le ka teised teavituskanalid.

Piiriülese KSH korral tuleb lahendada ka sellise KSH läbiviimisega seotud nõuded (vt kommentaaride punkti 3).

7. Kaasamise ajakava

Tabelis 2 esitatud ajakava osas teeme ettepaneku, et nii KSH programmi kui KSH aruande avaliku väljapaneku ajaks määrataks vähemalt 4 nädalat. Tegemist on suuremahulise ja laia mõjuga kavaga, mille juures osalemise võimalused peaksid olema võimalikult laialdased.

Tabeli 2 tegevuses “KSH aruande avalik arutelu” juures oleks vajalik eraldi märkida, et seda ei teostataks levinumal puhkuste ajal (juuli, august), mida oluliste planeeringute või kavade puhul pahatihti on juhtunud.

Koostanud: Kärt Vaarmari (ELF), Kaja Peterson (SEI), Peep Mardiste (ERL)